

Co je v základech světa?

Co spočívá v základech světa? Z moderního hlediska vlastně nesmyslná otázka: moderní člověk ví, že svět je v pohybu, nespočívá.

Ale je v nás cosi velmi nemoderního, co se přesto ptá po základu světa. Stejným způsobem, jak se ptali a hledali odpovědi dávní Řekové, nalézající, že tu vzduch, tu oheň, tu bezhraničnost všeho, tu harmonie více prvků jest tím pravým základem, na němž vzdělán svět. A pak – což je svět tím, o čem nás přesvědčují fyzikální přístroje? Svět je světem tím, že vstupuje před náš zrak, že ho obepínáme svým pohledem: tak může být vlastnictvím jednoho každého z nás, aniž – div divů – ztrácíme možnost se v něm potkat.

Na čem spočívá tento náš svět? Nepůjdeme cestou psychologie, abychom se ptali, na čem spočívá náš individuální svět, zda na domově, vědomí toho či onoho, nebo snad – nedej Bože – na děravých oporách typu "mám" a "vládnou". Ptáme se, na čem spočívá náš svět, který jsme schopni zakoušet jako společný.

Byla-li odpověď komplikovaná v prvním případě, zde bude jistě ještě zapeklitější. Ale kupodivu nám právě zde může psychologie pomoci, totiž tím, že nasměruje naše tázání k onomu tajemnému, co zove kolektivním nevědomím. To se odjakživa vyjadřovalo archetypickými obrazy a mýty. Uvedu dva. Oba významné.

Dle Íránského mýtu vládnou veškerenstvu dva synové Nejvyšší Jednoty: Ahura Mazda vládne vzduchu a nadzemským oblastem, Ahriman vládne zemi a jejím hlubinám. Zde na povrchu země se střetávají v nemilosrdném zápasu. S rozvinutím této představy se v modernější podobě setkáváme třeba u Jakoba Böhma a v antroposofii. Zemi tedy vládnou síly přitažlivosti, tíže a sobeckosti: ty jsou jejím základem. Ač existuje sféra opaku, na zemi se nemůže řádně projevit a pokud ano, nebývá to vždy k dobrému (viz antroposofické spekulace o tzv. Luciferském bludu).

Jiný obraz je středověká představa nebe, země, pekla a – později – očištění. Úchvatně ji vypodobil Dante. Nezpodobuje veškerenstvo bez výjimky, neboť tento řád takto ustanovil Bůh, který zůstává mimo něj, "ani nebesa ho nedokáží obsáhnout". Nebe patří andělům, peklo ďáblům, ale obojí ho spravují z božího pověření. V Dantově pojetí pak má peklo svého nejvyššího ďábla, který je ovšem vpravdě nejhlubší: tkví zamrzlý v nejhlubším kruhu pekelném, v ústech přežvykuje trojici zrádců: Jidáše, Bruta a Cassia.

Nechci polemizovat s archetypickými obrazy – není to ani možné. Chci proti nim postavit obraz jiný. Poslyšme nejprve slova Písma: (1 Pt 2,6)

Neboť v Písmu stojí: 'Hle, kladu na Siónu kámen vyvolený, úhelný, vzácný; kdo v něj věří, nebude zahanben.' Vám, kteří věříte, je vzácný, ale nevěřícím je to 'kámen, který stavitelé zavrhlí; ten se stal kamenem úhelným'

Nemylme se českou předložkou: "Na" Siónu (což je původně hora!) znamená v ose, pupku světa.¹ A je to kámen úhelný – tedy základní, na němž všechno stojí a podle nějž se vše řadí. Tedy nový mýtický obraz – v základech světa je Kámen. Jaký je to však kámen?

"vězte vy všichni i celý izraelský národ: ...Ježíš je ten kámen, který jste vy stavitelé odmítli, ale on se stal kamenem úhelným. V nikom jiném není"

¹ Ono "v Písmu" znamená ovšemže starý Zákon, zde konkrétně proroka Izaiáše (28,16); a předložka je tam – jak jinak v hebrejském textu - כּ, což je všechno možné, především však "v".

spásy; není pod nebem jiného jména, zjeveného lidem, jímž bychom mohli být spaseni." (Sk 4,10-12)

To je ovšem veliký obrat: Kámen, cosi šutrového, tvrdého a materiálního si dokážeme v základech světa dobře představit, naše myšlenky se přirozeně stácejí tímto směrem. Ale zde se praví, že v základech světa tkví lidská (možná více než lidská) bytost! Je to svým způsobem převratné, že můžeme pohlížet na svět jako na založený na Člověku. Není to však samozřejmé. Tomuto výroku, který je osou Petrova povelikonočního kázání v Sk 4, musely předcházet velice důležité události, které Písmo zčásti též zaznamenává. Člověk Ježíš se musel spojit s Člověkem – Adamem. Tradice praví, že se tak stalo na místě, kde čekala po věky pohřbena Adamova lebka – na pahorku Golgota. Křesťanské vyznání dále dodává, že sestoupil do pekel, tedy až do oněch nejhlubších základů země, avšak ne aby tam zůstal navždy.

Krystal je zvláštní kámen. Jednak vykazuje určitou pravidelnou, geometrickou strukturu – a to nejen navenek, ale i uvnitř. Je to část hmoty zcela proniknutá formou, řekl by Aristoteles. Kromě toho však krystal může (za určitých příznivých podmínek) *růst*. Všichni jsme dělali takové pokusy ve škole se solí. Jiné krásné krystaly vyrostly podobně jako naše sůl, ale mnohem pomaleji. Krystal je svým způsobem *živý kámen*. Jako obraz nám to pomůže, když budeme číst následující text (jenž pochází údajně rovněž od apoštola Petra – je kontextem výše uvedeného verše, 1Pt 2,4-5 + 9)

Přicházejte tedy k němu, kameni živému, jenž od lidí byl zavržen, ale před Bohem je `vyvolený a vzácný`. I vy buďte živými kameny, z nichž se staví duchovní dům, abyste byli svatým kněžstvem a přinášeli duchovní oběti, milé Bohu pro Ježíše Krista.

...

Vy však jste `rod vyvolený, královské kněžstvo, národ svatý, lid náležející Bohu`, abyste hlásali mocné skutky toho, kdo vás povolal ze tmy do svého podivuhodného světla.

Kámen se tedy může stát základem růstu: růstu zevního i jaksi "vnitřního"; v prvním případě se stává jakoby "krystalizačním jádrem", podle něhož se vše okolo něj začne skládat a strukturovat – to je náš úhelný kámen. V druhém případě roste sám v sobě. Ovšem každá součást, která se dá přitáhnout a zapojí se do struktury krystalu, stává se sama krystalizačním jádrem a nese informaci krystalu dále. Tak vznikají živé kameny.

Nechybí nám již mnoho, abychom tento obraz dotáhli do konce. Co v přírodě vzniká spontánně, musí člověk často pracně napodobovat svou prací. A neplatí to pohříchu jen o světě fyzickém: i na duchovních úrovních musíme občas těžce vydobývat, co je předlidskému světu a někdy bylo i předchozím generacím lidstva snadno přístupné. „V potu tváře budeš dobývat svůj chléb“, bylo řečeno na počátku – člověk tento dar zúročil: postupně vybudoval města, i kamenná, a celou velkou kulturu. A protože se cítil zavázán budovat nejen na zemi, ve městech vybudoval chrámy. Tato složitá zařízení měla ovšemže i nejednu funkci ekonomickou a správní, a tak není divu, že třeba římská kněží měli titul pontifex – budovatel cest a mostů. Jistěže nešlo jen o budování kamenných staveb – i když i ty, ovšem v archaičtější době, bývají často stavěny z popudu chrámových kněží. Ale fyzické dílo se může stát zároveň dílem duchovním (vzpomeňme na závěr Goethova Fausta) – potřebuje to právě jen ruku kněze. Z Petrova textu plyne, že silou onoho prazvláštního živého základního kamene,

vpravdě lidského, jsou už od té chvíle k takovému podvojnému budování království božího – zde i v nebesích – uzpůsobeni všichni

Můžeme samozřejmě i nadále předpokládat, že v základech světa tkví ďábel nebo jiný démon. Ale to, co jsme zde právě představili, tento v podstatě esoterní, a po dva tisíce let stále křesťanstvím ne dosti zpracovaný náhled, nás může dovést mnohem dál.

neděle, 4. prosince 2011